

Regler for norgesmesterskap i **Eksteriørbedømming av sau**

Sist revidert av Tevlingsnemnda 21/22

Det viktigste produktet fra saueholdet er kjøttet, som utgjør ca. 3/4 av inntektene, litt avhengig av priser. Det andre viktige produktet er ulla. Dette bør en derfor ha for øye når en skal dømme sau.

Andre viktige egenskaper en tar hensyn til i avlsarbeidet er slaktekvalitet, fruktbarhet og mjølkeevne målt som tilvekst på lamma.

Ved eksteriørdømminga prøver en å se hvor godt dyra passer inn i det avlsopplegget en har ved å vurdere de egenskapene som kan bedømmes på dyret slik det blir presentert for oss. En må prøve å finne ut om dyret har den kroppsbygning og trivsel som kreves for å gi en god produksjon. Vi vil ha en sau som er velskikket som beitedyr i utmark.

KROPPSBYGNINGEN

Frampart

Hit regnes hode, hals, bog og bringe.

En må være oppmerksom på dyr med underbitt (grisekjeft) eller overbitt. Slike dyr bør ikke brukes i avlen. Bringa skal være brei med bøgene godt slutta til kroppen. Det skal ikke være noe knip bak bøgene ved overgangen til brystet. Bredda av framparten får en godt inntrykk av ved å betrakte dyret forfra. Det skal være god bredde mellom frambeina uten at dyret skal være hjulbeint eller ha «kommodebein», noe som skyldes lause bøger.

Rygg og sider

Hit hører rygg, bryst, lendeparti og buk.

Kjøttet over rygg og lend er særs verdifullt (koteletter og sadel). Derfor vil vi ha god kjøttfylde i disse kroppsdelene. Ryggen skal være rett og brei med jevn overgang fra manken. Bredde og muskelfylde kan en gjøre seg opp en mening om ved å gripe med handa over rygg og lendeparti. Det er viktig å kjenne på bredda og hvor skarp den er bak bogen.

Brystet skal ha god ribbeinkrumming. Buken skal være stram og med noenlunde rett underlinje for å redusere fødselsvansker.

Bakpart

Hit regnes kryss og lår.

Også dette partiet regnes til de mest verdifulle delene av skrotten og muskelfylden er av stor betydning. Krysset bør være langt og hellende for å unngå fødselsvansker. Låra skal være breie og med god kjøttfylde. Også her må en danne seg et bilde av kjøttfylden ved å handfare dyra.

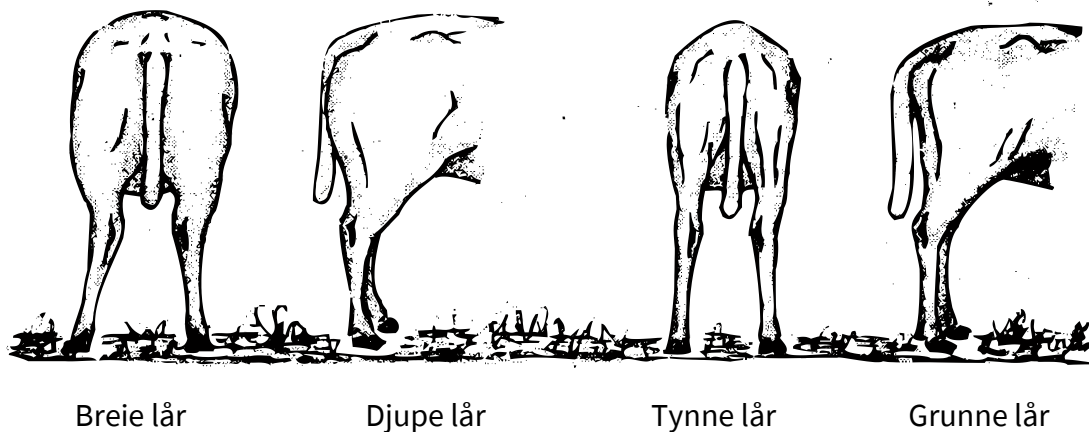
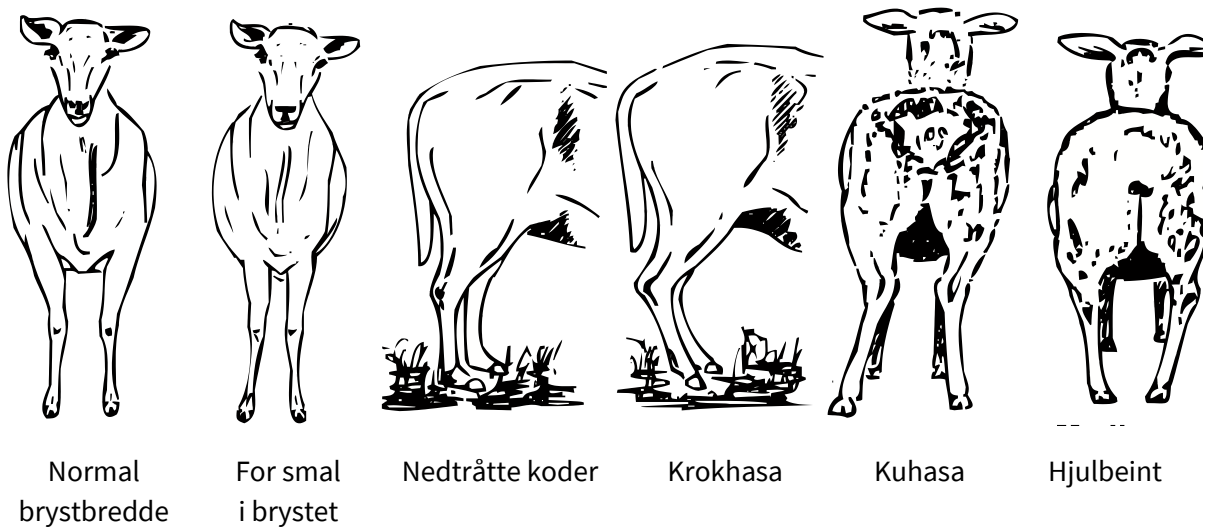
Bein og ganglag

Her dømmes beinstilling, koder, klauver og ganglag.

Sauen er et beitedyr og er derfor avhengig av å kunne ferdes over store områder i ulendt terreng. En rimelig høgde på beina gir lettere bevegelser og vil også føre til at juret kommer godt opp fra bakken.

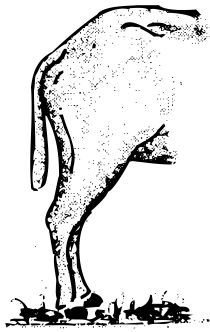
Hasene skal ha normal vinkel. Både sterkt krokete og altfor rette haser er feil som i det lange løp gir en sterk belastning på ledd og sener. Kodene skal være korte og danne normal vinkel med leggbeina. Lange mjuke koder er en alvorlig feil. Dette oppstår når koden er skeiv i forhold til leggbeinet og vurderes best når dyret betraktes forfra eller når det er i bevegelse. Skeive koder forekommer mest på frambeina.

Ganglaget skal være aktivt og ledig med regelmessig beinføring. Klauvene skal være jamne.

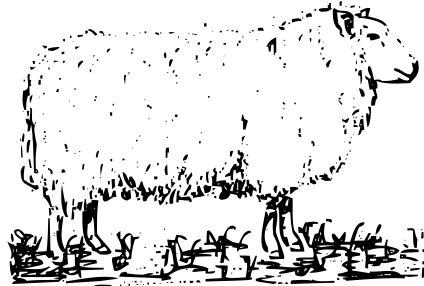
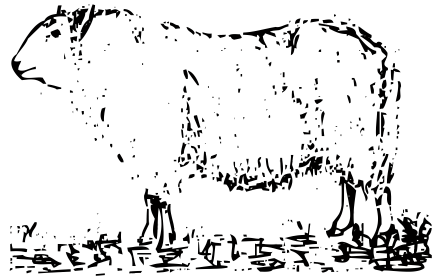

Normalt kryss

Hellende kryss

Til høyre ser vi øverst en sau med dårlig kroppsbygning og nederst en med harmonisk og god kroppsbygning

Helhetsinntrykk

Her tar en helhetsvurdering av dyret. En må da ha for øye at det gjelder et dyr som skal være produsent av kjøtt og ull, og kroppsbygningen må svare til dette. Det må vurderes om de enkelte kroppsdeler står i et harmonisk forhold til hverandre, eller om dyret har enkelte skavanker eller lyter som skjemmer helhetsinntrykket. Beina betyr svært mye, og det samme gjør jamne over- og underlinjer. En sau av den lette typen har dessuten mindre lammingsproblem.

ULLA

Ulla utgjør ca. 1/3 av salgsværdien fra saueholdet, og det må legges stor vekt på ullmengde og ullkvalitet. Kvaliteten avhenger noe av røkt og stell av dyra og av behandlingen av ulla, men de fleste egenskaper er arvelig betinget. Disse må en prøve å vurdere ved bedømmelsen av dyra. Det dreier seg om ullmengde, ulldekning, finhet, stapling og forekomsten av dyrehår og marghår. Ulla deles inn i to ulltyper:

- crossbredull (all ull unntatt spælsau og pelssau, dvs. fra langhala raser).
- spælsauull

Ullkvalitet

De enkelte ullhåra kan være av ulik finhet. Dette avhenger av en rekke faktorer som f.eks. foring, sunnhetstilstand m.m.

Finheten måles i my - 1/1000 mm.

En særlig finulla-rase er merinosauen som kan ha ull like ned til 15 my, mens en på den andre siden har skotsk svartfjessau med grov ull like opp til 80 my.

Av den fine ulla kan en spinne mye finere og lengre tråd av samme vektmengde enn av den mer grove ulla. Fin ull har også mer spenst og er mer kruset. Merino kan ha opptil 10-12 krusninger pr. cm.

Våre raser av dala, rygja og steigartypen har en middels fin ull med gjennomsnitt 30-40 my. Det er viktig å merke seg at finheten alltid varierer på en og samme fell, og den variasjonen kan være fra 15-65 my. Som regel er det finest ull på framparten, mens hale- og lårulla er grov.

Ullfellen er bygd opp av stapler, som er den naturlig sammenhengende ulldotten. Ulla skal henge godt sammen i stapelen og den skal ha jamn form fra rot til topp. Stapler som ender ut i en smal, fliset topp vil være sammensatt av fibre som er ujevne både i lengde og finhet. Spælsauen har ull med dobbel karakter. Den har en type ullhår som er lange, rette og forholdsvis grove (gj.sn. 55-60 my). Det er stor variasjon i fiberdiameter og voksne kan ha over 100 my. Det settes krav om at det tykkeste håret ikke skal være over en viss grense på lam. Underfellen (botnulla) er kortere og meget fin, og den er tilnærmet margfri (1-2%). Vi legger mest vekt på at dekkhåra skal være lange, jevne og mjuke med god glans og lite marginnhold. Botnulla vurderes hver for seg ved å trekke ut botnulla fra en stapel i ullprøven. Spælsauull er ofte laus i stapelen, men en må også her se etter at håra er noenlunde jevne i lengde, både i dekkull og botnull.

Dyrehåra (daudhår) er korte, grove hår (hos spæl kan lengda variere noe.) Dyrehåra tar ikke farge og skjemmer ullkvaliteten betraktelig. Marghår er hår som heller ikke er så gode å farge. De er som regel sprøere og mindre glansfulle enn vanlige ullhår. En har lagt stor vekt på å få bort dyrehåra og redusert innholdet av marghår. Crossbredull blir derfor ikke godtatt med dyrehår i det hele tatt, mens en i spælsauull godtar noe.

Hos spælsau vurderes marginnholdet i dekkulla. Dyrehåra blir igjen i botnulla ved skilling, og vurderes der.

Farga (pigmenter) hår i en kvit ullfell er også en stor feil en må være oppmerksom på. Hele fellen blir da klassifisert som svart.

Under tevlingene bedømmes kvaliteten ut fra en prøve tatt av krysset i tillegg til vurderinga av selve fellen. En vurderer da krusning og fiberfinhet og om det er variasjon i finheten og lengden av de enkelte fibre.

Ullmengde og ullsetning

Ullmengda er avhengig av tettheten på ullfellen og lengda til ulla. Ved å lage et skille i ullfellen på sida av dyret vil en få et godt inntrykk av hvor tett den er. Ser en bare en smal stripe av huden er fellen tett. En løs og glissen fell vil derimot gi en brei stripe av huden.

Ullsetninga er ulldekningen av kroppen. Vi ønsker at ulla dekker godt fram i nakken og ned mot hasene.

SAUERASER

Det finnes en hel rekke saueraser her i landet, men det er bare 4-5 av disse som er særlig tallrike. Helt pålitelige tall over rasefordelinga har vi ikke, men sauekontrollen, der ca. 1/2 av sauene er med kan gi et brukbart bilde.

Prosentvis fordeling av rasene i sauekontrollen i 1990.

Rase	% av dyra
Dala	44
Spælsau	26
Rygja	13
Norsk pelssau	3
Steigar	10
Sjeviot	3
Andre raser	1

Det som er samla under andre raser er noen dyr av Oxford down, Suffolk Merino, Svartfjes, Texel og Finsk landrase.

Dalasau

Grunnlaget for rasen er krysning mellom den gammelnorske sauene og ulike engelske raser. Mest leicester og sjeviot. Rasenavnet ble tatt i bruk i 1923. Rasen vokste frem på krysningsmaterialet først og fremst i de beste beiteområdene i Hordaland og Sogn.

I dag er rasen spredt over hele landet. Dala er en forholdsvis stor sau med middels ullkvalitet.

I de siste åra har det foregått en del innkrysning med Texel og finsk landrase i dalasauen. Texelininnslaget førte til bedre kjøttfylde i rygg og lår, mens den finske landrasen har vært med å øke fruktbarheten.

Rygjasau

Rygjasauen er en type som er utviklet i Rogaland og har også sin største utbredelse der. Navnet er fra 1924. Grunnmaterialet for kryssinga er spælsau og kryssingsrasene er leicester, sjeviot og trolig også raser av down-gruppen.

I størrelse og egenskaper ellers står den dalasauen nær. Rygjaulla utmerker seg med sin gode glans og den er praktisk talt fri for marg. Rasen har de siste åra vært på tilbakegang i antall.

Steigarsau

Steigar er den yngste av de nasjonale sauerasene. Navnet har den fra Steigen og den første tida var den utbredt bare i Nord-Norge. I det siste er det brukt en del værer av rasen i værringer i Sør-Norge.

Grunnstammen ved utviklingen var også her spælsau, men det er sjeviot og sutherland som har spilt største rolle ved utformingen av rasen.

Spælsau

Spælsau hører til den nord-europeiske korthalesauen og har slektninger i hele Nord-Europa. Rasen har gode morsegenskaper og lite lammingsvansker. Spælsauen er kjent for å ha godt flokkinstinkt. Rasen er regna for å være lettstelt.

Noe av det som særmerker spælsauen er ulltypen, i det den har dekkull og botnull. Dekkulla er lang og grov og botnulla er kort og fin.

Internasjonale raser

Sjeviot ble importert første gang i 1850-åra. Rasen spredte seg fort, og fram til siste verdenskrig var det den rasen som hadde størst utbredelse. Etter den tid har den gått sterkt tilbake.

Norsk pelssau er grå av farge. Det er stort sett samme rasen som svensk pelssau (Gotlandsfår). Interessen for sauen har vært noe varierende avhengig av skinnprisen. Rogaland, Oppland og Sogn og Fjordane er de fylkene som har mest pelssau. Ellers er den spredt over de fleste fylkene i Sør-Norge til og med Sør-Trøndelag. Pelssau er også en type av nord-europeisk korthalesau som er foredlet spesielt med hensikt på produksjon av pelsskinn.

TEVLINGSAVVIKLING

Tevlingene bør foregå på en åpen rommelig plass der deltakerne kan få god anledning til å vurdere de enkelte bygningstrekk, herunder også beins og ganglag. Sauene skal stå inngjerdet. De kan med fordel stå i hver sin bing. Står de i felles bing må de være ekstra godt merket. Deltakeren må ha mulighet til å kunne innhente ullprøve.

Dyrevelferd skal alltid være i fokus hos arrangør. Dette innebærer også at arrangør skal ha god kontakt med dyreeier, og i samråd avtale eventuell tilgang på for, samt at eier skal være fornøyd med innheining og plassering av dyrene med tanke på underlag og støy.

Det tevles i dømming av 2 eller 4 dyr. Disse bør ha en del særtrekk i positiv eller negativ lei, slik at tevlerne får anledning til å vise sine ferdigheter. Før tevlinga tar til skal dyrene være bedømt av minst to dommere. En av dommerne skal også foreta åpen bedømmelse av et dyr for å gjøre tevlerne kjent med tevlingskjemaet og med dommerens vurdering av dyra. Dette vil også gi tevlerne anledning til å bli kjent med hvordan dommerne velger å bruke poengskalaen og hvilket nivå de legger de enkelte poengene på.

Ved poenggiving, trekker en fra poeng fra maks oppnåelig poengsum. Dvs. at det ikke er noe fastsatt middel.

Merknadsrubrikken kan tevlerne bruke til å gi nærmere begrunnelse for sine poeng